

“GÖRSEL”İN ÇEKİM ALANI

Ayşe İlker

- Bazı kelimeler büyüldür, işittiğiniz veya okuduğunuz zaman alır götürür sizi uzak iklimlere. Sanki kanadı vardır, dağ bayır, dere deniz aşırır; bulutlara değdirir başı. Gözler, hülyalanır o kelimelerle; sevginin şefkatin binbir rengini sürer yüzlere. Büyülü kelimelerin hep yüzlerce yıllık olduğunu düşünürüz; doğrudur bu ama gencecik, filizce kelimeler de o yüzlerce yıllık kelimeler, sözler gibi büyülü hâle gelebilir. “Görsel” bunlardan biri işte. Gerçekten büyülü olduğu tartışılabilir ancak bir çekim gücü, çekim alanı var bu kelimenin. Gencecik, filizlenmesi yenice bir kelimenin böylesi bir çekim gücü yaratabilmesi, kök ve ek arasındaki bağlanma şartlarıyla ilgili olsa gerek. Belki de özleştirme heyecanı ile türetilen sözlerden olduğu için hâlâ bu heyecanı yayıyor olabilir ana dil kullanıcılarına.

Cumhuriyetin ilanından ve özellikle de Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kurulmasından günümüze kadar Türkçe kök ve eklerle türetilmiş yüzlerce kelime kazandırıldı dilimize bu heyecanla. Her dönem, türetilen kelimeler hakkında yorumlar yapıldı, tartışmalar meydana geldi. İsim köklerine eklenenler, fiillere eklenemez, fiil köklerine gelenler de isimlere gelemez diye konuşuldu, örnekler verildi. Türetilen kelimelerin hatalı olduğu, bu yanlış kelimeleri kullanmanın doğru olmadığı söylendi. Hepsinde haklılık payı vardı elbette ama bunlara hiç aldırış etmeden, söylenene, yazılana hiç bakmadan bazı sözler yola koyuldular ve tutundular ana dil gövdesine. Matematiksel bir doğrulukta olamıyor bazen kelimelerin türetimi. Bu noktada devreye gri veya bulanık mantık mı giriyor acaba? Beyaz ve siyah değil, doğru ve yanlış değil, iyi ve kötü değil. Bunların arasında, kuralın hem içinde hem dışında; olabirliğin hem yakınında hem uzağında. Kullanılabilirlik imkânlarının hem dâhilinde hem haricinde. +sAl eki, aslında bir addan ad yapma eki; Türkçede bu ekle yapılmış gibi görünen birkaç örnek var; *kumsal* eskiden beri bildiğimiz. Ama bu-

rada +sAl eki yerine eş sesli müstakil bir kelime düşünmek daha uygun. *Uysal* ise *uy-* fiil kökünden türemiş görünüyor fakat değil; +sAl /-sAl ekinin yaygınlık kazanması kökün *uy-* olduğu izlenimini veriyor. Tarihsel kökleri epeyi eskiye giden bir kelime bu ve -sAl eki yok kök üzerinde.

İşte tam burada +sAl /-sAl ekinin de yeni olduğunu bir benzetme yoluyla dile alındığını, özleştirme cereyanında işlek olarak kullanılacak eklere dâhil edilmesini söylemek gerekecek. Bu eki dilimize kazandıran öz Türkçeciler acaba *kumsalın* bilinçaltında bıraktığı izi mi bilinç üstüne çıkardılar? Dilimize dâhil edilen bu ekin özleştirme sürecinde fiil köklerine eklenerek türetilen örnekleri ise sınırlı. *Gör-* fiili bunların başında geliyor; ama *duy-*, *al-*, *bil-* gibi geçişli köklere -sAl eki getirilememiş. Ek, fiil gövdesi olan *işit-*, *biliş-*, *düşün-* gibi kelimelerle *bilim*, *birey*, *duygu*, *işlev*, *kavram*, *çevre* gibi fiilden türemiş ad tabanlarına da eklenerek yaygın bir kullanıma doğru ilerliyor. *Toplumsal*, *bireysel*, *kişisel* gibi örnekler de +sAl ekinin isim gövdelerine eklendiği hâliyle elde edilmiş sözler. Yüzlerce yıldır kullandığımız kelimelermiş gibi muamele ediyoruz *bişşsel*, *kişisel*, *işitsel*, *bilimsel*, *bireysel*, *duygusal*, *kavramsal*, *düşünsel*, *işlevsel* gibi kelimelere.

Fiil köklerine mi isim köklerine mi gelmeli dediğimiz -sAl/+sAl ekiyle türetilmiş *görsel* kelimesi muhkem bir kale gibi karşımızda duruyor artık. Kuralların dışına çıkarak, belki de bulanık mantık dairesine girerek eklemişiz fiil köküne eklenmemesi gereken eki. Kelimeyi cazibeli hâle getiren bu ek olmasın? Kök ise, ekinden daha cazibeli, daha büyümlü ve açısı uçsuz bucaksız; göz kapaklarından açılıyor dünyaya ve kapakların verdiği aç ve açıklıktan dünyayı görüyor. Evreni içine alıyor bu kök. Hem toprağa salınıyor kökleri hem gökyüzüne uzanıyor uçları.

Bazen bir ressamın fırçasından çıkan karmaşık renk ve çizgiler, uzaktan bakıldığında bir mana ifade eder hâle gelebiliyor. Dilimize ait değil, adlara mı fiillere mi geleceği belirsiz, fiillere gelemeyen denilirken ve yazılırken görüntüsü biçimleniyor “görsel”in. Bir bilimci gözüyle değil de sanatkâr bakışıyla eğilince; hayatı bütün soyut ve somut alanlarıyla ihata eden *gör-* gibi bir fiile, -sAl ekinin çok yakışmış olduğu görülüyor; el ele kola kola İstanbul sokaklarında dolaşmaya çıkmış genç sevgililer gibi uçarı bir hâl almış, ardından bakıtıyor. Güzel insanlar gibi güzel kelimelerin de arkalarından bakılıyormuş demek. Belki koşuluyor da demek gerekecek! Evet, günümüzde herkes “görsel” kelimesinin arkasından koşuyor! Özellikle sosyal iletişim alanlarında en çok kullanılan sözlerden biri hâline geldi. Fakat bir hakkı teslim etmeden olmaz: Ünlülerdeki uyum sistemi. “Gör” fiiline “-sel” biçim birimiyle eklenmek, *sular seller* gibi kolaylık sağlıyor ana dil kullanıcılarına. İnce ünlülerin ahengiyle akıyor, akıyor *görsel*.

Kelimenin son zamanlardaki kullanımını ise tamamen bir resim veya afiş anlamındadır. “Size gönderilen *görselde*” veya “Hazırlanan *görsellerde*” ifadelerinde resim ve resimlenmiş afişler ifade edilmektedir. Kelime başlangıçta, bir duyuru

hâlini, gözle algılanan ve görme eylemiyle ortaya çıkan durumları ifade ederken yeni somut anlamlar kazanarak göze hitap eden her türlü çizili, boyalı, grafik tasarımlı kartonun, kâğıdın, tablonun, afişin göstereni hâline gelmiştir. Günümüzde bütün resim malzemesi, tablo, afiş, ilan, duyuru panoları için *görsel* kelimesi kullanılmaya başlanmış, kitap kapaklarındaki tasarımlar, toplantı, sempozyum, çalıştay ve bilgi şöleni için hazırlanan, içinde resim ve yazı olan her şey *görsel* kelimesinin çekim alanına girmiştir. Gündelik hayatın en vazgeçilmez söz kalıpları arasında şöyle cümleler de var: “*Görseli* gönderiyorum.”; “Ekte ilettiğimiz *görselle* ilgili görüşünüzü bize bildirir misiniz?”; “*Görseller* telif haklarına dâhil olabilir.”; “Yıl sonu için okulumuzun faaliyet raporuna *görselleri* de ekleyelim.”; “Bu *görsel*, Kuzey Afrika’nın balta girmemiş ormanlarından.” Tabii bir de eğitim alanına yeni bir tür olarak katılmış “*Görsel Sözlükler*”i ekleyelim.

Özellikle sosyal medya alanı kelimenin kullanımını ve yaygınlığını hızlandırmıştır. Kelime farklı sanat ve bilim alanlarında da bir tercih kolaylığı meydana getirmekte. Görme alanı içindeki bütün etkinliklerde sergi, yayın, kitap tanıtımı, reklam ve reklam afişleri bir *görsel* içermektedir ister söz ister resim olarak. Google arama motorunda “Ankara” kelimesiyle arama yaptığımızda hemen altta “*tümü -haritalar- haberler -görseller-videolar ve daha fazla*” imleri çıkmaktadır. Burada *görseller*, aranan kelime ve kavramla ilgili fotoğraf, resim, tanıtma malzemesini içine almaktadır; tam olarak adlaşmıştır. Oysa ilk türetildiğinde “görsel sanatlar” tamlamasında bir sıfat olarak kullanılmaya başlanmıştı ve *resim, oymacılık, heykeltçilik, mimarlık* gibi sanatların üst başlıkta sıfatıydı. Ad, sıfat, tamlama olarak akıyor *görsel* şehirlerin panolarından, afişlerinden, reklamlarından. Kitaplardan, ders malzemelerinden, sergilerden, vitrinlerden gözümüze doğru ışınlanan *görsellerle* biçimlendiriyoruz hayatımızı.

Size bu yazıda bir *görsel* sunamadım ama sözüm olsun, bir *kumsal* görseliyle çıkayım karşınıza.